



Kanoonik Daniel Clement AKC¹, Champtoni St Mary kirikuõpetaja, seisis kantslis ja vaatas alla oma koguduseliikmete poole. Tema tekst oli võetud Neljandast Moosese raamatust, lugu juutide pöördumisest Moosese vastu, kuna too ei juhtinud neid mitte töötatud maale, vaid kõnnumaale. See oli kõlav lugu mitte ainult tema, vaid – nagu ta veendunud oli – ka kõigi tema viiekümne kaheksa eelkäija jaoks, sest kogudused olid nii toona kui ka nüüd kergesti valmis pöörduma. Mooses hoidis mässu ära, lüües vastu kaljut, millest hakkas imekombel veejuga välja jooksuma, nii et tema janused ja rahutud inimesed said juua; see oli leidlik taktika, mis sobis ka Danieli eesmärkidega.

„Nagu Mooses ja valutavate jalgadega Iisraeli rahvas,“ jutlustas ta, „peame ka meie õppima elama lootuses, vaatama tulevikku ja leidma meie praegustes oludes vahendeid, et selle väljakutsega hakkama saada. Nagu Mooses lõi vastu Meriba kaljut ja kristalliselge juga purskus välja, peame ka meie lubama uutel vetel voolata, või pigem uhta: mu kallid inimesed, meil on vaja paigaldada klosett.“

Kogudust läbis sahin, peegeldades selle viimase, tähendusrikka sõna vastukaja. Justkui keegi oleks nende seas päriselt midagi ebakohast alla loputanud.

¹ AKC – Associate of King's College – tiitel, mille saavad Londoni King's College'is teatud kursuse läbinud üliõpilased. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused.*

St Mary, inglise perpendikulaarstiili juveel, mis eristus oma arhitektuuriväärtuse ja kirikliku ilu poolest, oli neli sajandit ilma klostetita hakkama saanud. Loendamatud champtonlased olid nende sajandite jooksul äpardusteta vastu pidanud palju pikemaid ja sagedamini toimunud teenistusi kui tänapäevased; ja vaimulikud, isegi need, kes vedasid välja kuni oma lekkivate üheksakümneandeni, olid samuti hakkama saanud. Daniel kahtlustas, et ta ei olnud esimene koguduses ametisoliija, kes oli avastanud nurga piilari ja põhjaseina vahel (ei ole tee pealt näha), milles kirikuõpetaja hilinevat pruuti oodates märkamatult oma vajaduste eest hoolt kanda saab.

Armulaua ajaks oli sahin vaibunud ja Daniel ootas altariastmete keskel, armulaualeib käes, et tema kogudus madala piirde äärde saabuks. See võttis alati kauem aega kui vajalik. St Mary, nagu paljud kirikud, täitus tagant, jättes esimesed pingiread väetitele, et need saaksid paremini näha ja kuulda (kui kuuldeaparaadi patarei tühjaks oli saanud).

„Lähene usus,“ lausus Daniel, suutmata kerge meeleheite tooni täielikult alla suruda, „võta vastu meie Issanda Jeesus Kristuse ihu, mille ta sinu jaoks andis, ja veri, mida ta sinu jaoks valas.“

Võiks ju arvata, et need, kes ihaldavad igavest elu, kiirustavad nii heldet pakkumist vastu võtma. Koor oli kenas rivis, et saada oma pala kätte enne, kui nad kiiresti naasevad oma istmetele, et kiidulaulu laulda, aga teiselpool kantslikaart ei liikunud keegi enne, kui lord de Floures – patroon, maaomanik, tööandja, sage puuduja, aga täna kohal Danieli palve tõttu – liigutama hakkas. Pressides end välja oma perekonnale kuuluvast eesmisest pingireast, mis kandis de Floures’de lillepärja tunnust, hakkas ta eba-kindlal sammul esimesena kantslikaare alt läbi minema, seljas pühapäevane tviidülikond („auväärne“ oleks helde sõna selle kirjeldamiseks, mõtles Daniel, ja nuputas, kas ülikond oli pidanud ka mehe isa ära mahutamisega hakkama saama). Bernard oli

aeglaseõitu pigem oma eelmise õhtu kehakinnituse järelmõju, mitte viiekümne seitsme eluaasta tõttu, ja ta komistas, möödudes temast vasakul pool olevas kabelis asuvatest perekonnahaudadest, kus tema esivanemad hauamonumentides lebasid, oodates tema enda saabumist.

Talle järgnes Margaret Porteous, kes läks mööda teisest de Floures'de pingireal istujast, Anthony Bownessist; too oli Bernardi nõbu ja hiljuti Champtonis ametisse nimetatud arhivaar, kes nägi välja nagu Philip Larkin pärast üht eriti üksluist päeva raamatukogus. Margaret kihutas mehest kantsliastmel mööda, seljas samuti tviidkostüüm, aga mitte nii iidne kui Bernardi ja Anthony oma, ja Liberty pearätt õlgadel. Margaret ei olnud pereliige ega ka külaelanik; ta oli kusagil nende kahe vahel, koordineerides vabatahtlikke, kes näitasid külastajatele Champtoni peamaja ja selle aardeid neil kahel kuul aastas, mil omanik maja avalikkusele avas – kokkulepe maksuametiga, et leevendada pärandusmaksu (pole ime, et ta sünges näib, mõtles Daniel, kui tal on haud ühel ja pärandusmaksud teisel pool). Proua Porteous, liikudes oma mokassiinides nobedasti, jõudis Bernardile piirde juures järele, nii et nad saabusid kõrvuti ja põlvitasid koos. Aeglane usklike kolonn järgnes neile ja laotus laiali ning langes põlvili, täites piirde vasakult paremale nagu tekst lehekülje – tekst, mis rääkis Champtoni, selle hierarhia, selle valguse ja varju loo, nendest, kes olid sees, nendest, kes olid väljas, õnnelikust, õnnetutest, pühaklikkusest ja teoksil olevatest tegemistest.

Pisut liiga innukal sammul oli piirde juurde tulemas Norman Staveley, pesusametist pükse ja pintsakut kandev maakonna nõukogu liige, kelle jaoks maailma arvamus oli tähtis. Järgmisena tuli algkooli õppealajuhataja Katrina Gauchet koos oma kahe pojaga, aga mitte ateistist abikaasa Hervéga, kes oli kodus hilist hommikusööki (Verist Maryt, mis saab klaasi valatud siis, kui pühitsev tornikellalööök annab viieteistkümneminutilise hoiatuse naise

naasmisest) valmistamas. Preilid Sharmanid – kaksikutest vana-tüdrukud Dora ja Kath –, tibatillukesed oma parimates jäikades pühapäevariietes, pressisid end väänlevate Gauchet' poiste kõrvale.

Daniel liikus piki rivi edasi, jagades välja nende kehastunud Issandat.

„Kristuse ihu ...“

„Aamen.“

„Kristuse ihu ...“

„Aamen.“

„Kristuse ihu ...“

„Täna ...“ ütles Norman viisakalt, justkui talle oleks väike võileib ulatatud.

Orelimängija Jane Thwaite, abielus Nediga, kes alati osales, aga ei võtnud kunagi armulauda, alustas avataktidega armulaua kiidulaulust „Thou Visitest the Earth“², mis oli üks Danieli lemmikuid: kaheksateistkümnenda sajandi Inglise kirik oma parimal kujul.

„Sa krooonid aastaat, aastat oma headusegaaaa ...“

Ja see aasta tundus tõesti hea, kevadpäike valgimikust sisse voo-gamas ja tolmukübemed selles tantsimas, ja armulaua soovijate rivi löövis seismas. Inimesed tulid üles – põlvitasid, võtsid vastu ja lahkusid –, enamik suundus tagasi oma pingile, aga üks või kaks kõndisid oma kohast mööda ja lahkusid, vältimaks seda, et ukse juures oma naabrite – või kirikuõpetajaga – kohtuma peavad.

Kui viimane laul vaikis ja eestseisuse palved öeldud said, läks Daniel välja, et koht välistrepi juures sisse võtta. Ta vaatas kiriku-aia ja selle hauakivide – enamik nüüdseks loetamatu kirjaga, ümber paigutatud korralikesse ridadesse, et kirikuteenril niitmist lihtsamaks teha – poole ning nendest kaugemale, üle piirikraavi

² Tõlkes „Sa külastad maailma“

parki, mille oli moodsalt korratuna rajanud Humphry Repton 1790. aastatel, kui ajastu romantilist vaimu järgides kaevati de Floures'de jaoks järv ja ehitati paviljone.

Tema järglane, nüüdne lord de Floures, oli väljas esimesena nagu alati. „Klosett, Dan? Nad nägid välja nii, nagu sa oleksid nende ees vandunud.“

„Jah, veider, kas pole? Miks nad sinu arvates niimoodi kohkusid?“

„Pissid ja kakad. Ei taheta selle peale kirikus mõelda. Ma kardan, et meil võib lahing ees olla. Kas tuled täna pärastlõunal minu juurde? Teed jooma? Võta kindlasti oma ema ka kaasa.“

„Täna.“

Margaret Porteous, lordi ustav järgija, oli väljas teisena. „Õpetaja,“ ütles ta mehe poole pilku heites, „väga armas teenistus!“, ja kiirustas edasi, et Bernardile järele jõuda.

Järgnes lilleosakond: heidutav proua Stella Harper ja tema kaaslane proua Anne Dollinger. Nagu paljud nendesugused, olid nad muutunud lillelembesteks peaaegu selleni välja, et välistasid kõik muu, ja ilmusid sarnastes – kui mitte päris kokkusobivates – lillemuustrilistes pühapäevakleitides, mille olid omahinnaga ostnud proua Harperi poest. Justkui auastme märgina oli proua enda jakirevääri külge kinnitatud siidlilledest kaunistus. Kuid loodus ei olnud paraku kummalegi daamile kevadist värskust kinkinud: proua Harper oli kõhn ja pikk ja okkiline, nähes Danieli ema kunagiste sõnade kohaselt välja nagu „kibestunud karuohakas“; proua Dollinger aga kogukas, kandiline ja pisut ülevoolav („korjuste koristaja koer ta sabas sörkimas“). Nad olid kindlad külapildi osalised, kohusetundlikud kirikuskäijad, aga neid ei olnud haaranud huvi Nikaia usutunnistuse vastu ega ka liturgilised kombes ühegi pühaga seoses, mida kirik välja kuulutama juhtus; nende jaoks oli asi tõesti ainult lilledes. Paastu ajal oli olnud pin-geid, nagu neid oli igal aastal, kui proua Dollinger selleks ülimaks

kasinusajaks kehtestatud reeglit „Lilled pole lubatud“ õõnestada püüdis. Tema äranägemise kohaselt ei olnud „süngema välja-nägemisega hüatsint“ rikkumine, ja Daniel oli pidanud kinnitama, et oli küll. Mõnikord mõtles Daniel, et naised olid hakanud kirikut pidama peamiselt mingisuguseks hiiglaslikuks lillepotiks: ristimiskarikat mugavaks oasiks, altarit hiiglaslikuks aluseks, kuhu sättida lilleseadeid; külalapsi kõndivateks alusteks esimese mai pidustustel, kandmas rõngaid, millele on lilleõied ümber keeratud, ja kimpu Maikuninganna kroonimise jaoks. Gauchet' lapsed tegid justkui kroonimise rongkäiguks treenides kirikuaias ringe, olles laetud energiast, mida nad jumalateenistuse sunnitud vaikuse ajal varunud olid. Stella Harper krimpsutas nina.

„Tere hommikust, õpetaja,“ ütles ta, korraga ametlik. „Need ... täiendused. Kas on aimu, millal?“

„Veel mitte, Stella. See on praegusel hetkel vaid ettepanek kihelkonnakiriku nõukogule kaalumiseks. Mida sina sellest arvad?“

„Üsna ebavajalik. Ja torutööd oleksid väga keerulised.“

„Ma arvan, et teised ei nõustu sellega. Paljudes kirikutes on nüüdsel ajal vetsud ja torutööd ei paista mingit raskust põhjustavat. Sul on ju lõppude lõpuks olemas kraan ja kraanikauss lillede jaoks.“

„Jah, aga see on *täiesti* teine asi. Need helid, Daniel, need *helid*. Mitte keegi ei taha jumalateenistuse ajal veetõmbamist kuulda.“

„Mitte keegi,“ lisas proua Dollinger rõhutatult.

„Minu eelmises kirikus ei olnud mingeid kaebusi, kui sinna kloseti paigaldasime. Hoopis vastupidi. Inimesed olid selle saamise üle rõõmsad,“ ütles Daniel.

„*Seal* ei ole *siin*,“ sõnas proua Harper.

„Kas peaksime järgnema nagu lemmingid?“ küsis proua Dollinger.

„Ja kuhu see minema peaks? Ehk teie käärkambrisse, või kellatorni?“

„Kiriku tagaosas on rohkesti ruumi, Stella. Meil on palju rohkem istumiskohti, kui vajame. Mõelda vaid, mida me kogu selle ruumiga teha saaksime ...“

„Seda ma arvasin!“ ütles Stella. „Miks te, vikaarid, pingiridu nii väga vihkate? Ma ei ole kunagi kohanud kedagi, kes ei tahaks neid pilbasteks teha.“

„Need on meie *pärand*,“ lisas proua Dollinger.

„Need on suuremalt jaolt Victoria ajastust, nii et üsna hiljutine pärand. Inimesed said sadu aastaid ilma nendeta hakkama.“

„Ja kus nad siis istusid?“

„Nad ei istunudki. Noh, igatahes enamik neist. Nad lihtsalt seisis, nii hästi, kui suutsid. Sellest tuleb ka ütlus, et nõrgad lähivad seina juurde. Vanad ja väetid istusid seina ääres pinkidel,“ selgitas Daniel.

„Nii et sa siis kisud meie kenad pingid välja ja sunnid meid öhtupalvuseks püsti seisma?“

„Ei, ainult paar tagumist pingirida. Aga, nagu ma ütlesin: kõike peab arutama,“ lausus Daniel, lüües käsi kokku moel, mis tema arvates oli rahustav. „Kas te kohvi jooma ei jää?“

Anthony Bowness, kes oli sel päeval koos preilide Sharmanitega kohvitoimkonnas, oli kallamas keetlist auravat vedelikku stürovahust topsidesse, millele lisasid veidi väärikut kenad plasthoidjad.

Sellest ei piisanud, et proua Harperit rahustada. „Veel arutamisi? Kuni oma tahtmise saad? Ma pakun, et sinu otsus on tehtud. Miks *mitte keegi* meid ei kuula?“

„Mina kuulan sind, Stella. Ma kuulan kõiki. See on ettepanek. Kui inimesed seda ei taha, siis me seda ei tee.“

„Muidugi sa ütled nii! Aga sa ei või pingiridu lihtsalt huupi minema visata. Need on ajaloolised artefaktid. Mis sa arvad, mida muinsuskaitsele öelda oleks?“

„Victoria ajastu,“ ütles Ned Thwaite, endine põhikooli direktor, kes oli Stellat verandalt märganud ja otsustas sekkuda, „mitte midagi erilist, Stella.“

„Tänan, Ned,“ vastas naine tema poole vaatamata, „aga ma räägin kirikuõpetajaga.“

Ned, Boycotti masti yorkshire'lane, kui see talle sobis, ütles: „Ma olen KKN-is³, Stella, ja see on KKN-i asi. Kui sul on probleem, siis lõpeta kirikuõpetaja tülitamine ja tõstata see küsimus KKN-is.“

Ned lükkas lõua ette ja kõlistas võtmeid, mis rippusid klambri- riga ta püksirihma küljes. Rihm oli nii koormatud kukrute ja klambrite ja väikeste taskunugadega – ja veel ka kõhukotiga, mille tütar oli talle nalja pärast San Franciscost ostnud –, et Daniel imestas, kuidas see mehe paljutaskulisi pükse nende üleval hoidmise asemel hoopis alla ei tõmmanud.

Sellest piisas. „Oh, ma teen seda, ma teen,“ vastas Stella. „Ära unusta, õpetaja, homme õhtul on lilleliidu aastakoosolek. Päevakorras on üks teema, mis võib sind kõhklema panna.“ Naine küll just otseselt ei kõhatanud, aga näinud tema lahkumis- pilku, mõistis Daniel, et tal endal ei ole varuks nii palju head tahet, nagu ta ise arvanud oli. Ta tundis väikest rahutusetorget.

„Ma ju ütlesin sulle,“ sõnas Ned.

„Ütlesid mulle?“

„Ütlesin ju sulle, et see põhjustab kära. See on *muutus*.“

³ KKN – kihelkonnakiriku nõukogu